

ÇOCUKTA CİNSEL İSTİSMAR VE HEMŞİRENİN ROLÜ*

Yard.Doç.Dr. Hülya KAYA

I.Ü.Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu

Burcu ÇOBAN, Esra KİLLİKLİOĞLU, Nurdan ÖZDEN, Gülden ÖZGEN

I.Ü.Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Öğrencileri

ÖZET

İnsan, en uzun bakım ile büyüyen ve olgunlaşan, özellikle çocukluk döneminde korunması, kollanması, desteklenmesi ve yönlendirilmesi gereken bir varlıktır. Toplumların geleceğlerinin sağlam temellere oturtulabilmesi, yarının sosyal yapısını oluşturacak olan çocukların beden ve ruh sağlığı bakımından korunmalarına ve en iyi biçimde eğitilmelerine bağlı olmasına rağmen çocukların istismarının oldukça yaygın olduğu dikkat çekmektedir.

Türkiye'nin geleneksel ve toplumsal yapısı genellikle cinsellikle ilgili konuların konuşulmamasına neden olmakta, bu durum cinsel istismarın fark edilmesini daha da zorlaştırmakta ve önemli bir sağlık sorunu olarak ele alınmasını engellemektedir. Bu yaklaşımla ele alındığında, Türkiye'de çocukta cinsel istismar konusunda bilimsel araştırmalara paralel olarak ilgili yasalara işlerlik kazandırma, toplumu bilinçlendirme ve disiplinlerarası işbirliği sağlama zorunlu hale gelmektedir.

Çocukta cinsel istismarla ilgilenen sağlık ekibinin içinde hemşire gerek koruyucu, gerekse tedavi ve rehabilite edici alanda çocuk ve aile ile ilk karşılaşan meslek üyesi olma özelliğiyle anahtar konumdadır, bu durum özellikle hemşirelere büyük sorumluluklar yüklemektedir.

Bu makalede çocukta cinsel istismar ve hemşirenin sorumlulukları ana hatlarıyla ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cinsel istismar, Hemşirenin rolü, Çocukta cinsel istismar

SUMMARY

Sexual Child Abuse And Nursing Role

Human grows up and ripens with greatest attention, especially in childhood, he has to be protected, watched, supported and oriented. Although community's future is based on maintenance of mental and physical health of children and education of them who will be base for tomorrow's social structure, it is taken attention that child abuse is quite common.

* III.Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresinde poster olarak sunulmuştur (Edirne, 29-30 Nisan 2004)

The traditional and social structure of Turkey cause not to talk about sexuality that hinder to be aware of sexual abuse and perceive it as a general important health problem. At this point of view, in Turkey, the laws which is related child abuse must be taken effect. We also have to provide the society to be conscious about this problem and provide interdisciplinary collaboration parallel to the scientific research.

The nurse, as a member of health team which is interested in sexual child abuse is in a key point because of being the first member of team who is faced with child and family; at both protective and rehabilitation field. This situation attributes important responsibilities to the nurses.

In this article, sexual child abuse and nurse's responsibilities are explained in a main line.

Key Words: Sexual abuse, Nursing role, Sexual child abuse

GİRİŞ

En uzun bakım ile büyüyen ve olgunlaşan, özellikle çocukluk döneminde korunması, kollanması, desteklenmesi ve yönlendirilmesi gereken tek varlık insandır.

Toplumların geleceklerinin sağlam temellere oturtulabilmesi, yarının toplumsal yapısını oluşturacak çocukların beden ve ruh sağlığının korunması, geliştirilmesi ve iyi şekilde eğitilmeleri ile sağlanabilir. Bu görüş tüm bireyler, toplumlar tarafından kabul edildiği halde toplumlarda hala korumasız, güçsüz, hakkını savunamayan çocuk istismar ve ihmal edilmekte ve bu çocukta ortaya çıkan fiziksel ve davranışsal bozukluklar, çocuğun tüm yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle istismar ve ihmal çocukların sağlığını tehdit eden en önemli sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Çağdaş 2002).

ÇOCUKTA CİNSEL İSTİSMAR

Cinsel istismar kavramından önce istismar kelimesi incelendiğinde sözlükte; işletme, yaralanma, sömürme, kötüye kullanma olarak tanımlandığı (Eren 1998), çocukta cinsel istismar ile ilgili tanımlar incelendiğinde ise pek çok tanımın olduğu ancak, ortak bir tanıma ulaşamadığı kültürler arası farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu karışıklığı önlemek için Çocuk İstismarını Önleme Ulusal Komitesi çocukta cinsel istismarı; çocukla erişkin arasındaki temas ve ilişki, o erişkinin veya başka birinin cinsel stimülasyonu için kullanması şeklinde tanımlamakta, eğer bir çocuğun diğeri üzerinde belirgin bir gücü veya kontrolü kullanarak veya bariz bir yaş farkı varsa, istismarın diğer çocuk tarafından gerçekleştirilebileceğine dikkat

çekmektedir. En basit olarak cinsel istismar, bir yetişkinin cinsel doyum sağlama amacıyla bir çocuğa yaklaşması onu kullanması şeklinde tanımlanabilir (Akça 2003, Aydemir 1994).

Çocukluk çağında cinsel istismar cinsel ilişki kurma, genital bölgenin okşanması şeklinde gerçekleşebileceği gibi oral temas, çocukların pornografik filmlerde kullanılması şeklinde de gerçekleşebilmektedir. Genel bir yaklaşımla cinsel istismar dokunma olmadan yapılanlar ve dokunmanın yer aldığı istismar olarak iki gruba ayrılmaktadır. Sözel istismar, teşhircilik, röntgencilik, cinselliği izlettirme dokunma olmadan yapılan cinsel istismar sınıfında yer almaktadır. Cinsel organa dokunma, şiddet kullanarak yapılan cinsel birleşme dokunmanın olduğu cinsel istismar sınıfına sokulmaktadır. Dokunma olsun ya da olmasın cinsel istismara maruz kalan bir çocuğun onda yaşam boyu sürebilecek ve tedavi gerektirecek izler bırakacağı bir gerçektir (Aydemir 1994, Çağdaş 2002, Uğur 2002, Ziyalar 1998).

Çocukların istismar ve ihmal edilmeleri insanlık tarihi kadar eski bir konudur. Ancak bu durum tarih boyunca bilindiği halde konuya ilişkin literatür incelendiğinde çalışmaların bu kadar eskiye dayanmadığı görülmektedir. Söz konusu cinsel istismar olduğunda durum daha da çarpıcı hale gelmektedir. Çocukların cinsel istismarına yönelik çalışmaların dünyada 1970'li yıllarda Türkiye'de ise 1980'li yıllarda başladığı ve çok az sayıda olduğu dikkat çekmektedir. Çalışmaların bu kadar geç başlaması bu sorunla mücadele yollarının belirlenmesinin ve uygulamaya geçirilmesinin de gecikmesine yol açmaktadır (Çağdaş 2002, Kavaklı ve Bahçecik 1986, Kavaklı ve Bahçecik 1993).

Çocukların cinsel istismarı yaş, cinsiyet, sosyoekonomik sınıf ve coğrafik bölge fark etmeksizin her çocuğu etkileyebilecek yaygın bir sorundur. Her yaş grubundan çocuk istismara uğrayabilirse de ortalama olarak bildirilen yaş grubu 8 – 11'dir. Bazı araştırmacılar 4-9 yaş arası çocukların cinsel istismar açısından büyük bir risk gurubunu oluşturduğunu ileri sürmektedirler. Genel nüfustaki çocuk cinsel istismarının insidansına ilişkin araştırmalar kadınların %10-40'nın, erkeklerin % 5 – 20'sinin çocukluk ya da ergenlikte en az bir kez cinsel istismarı yaşadıklarını göstermektedir (Aydemir 1994, Sözen 1999). Bu buz dağının görünen kısmıdır. Toplumumuzun geleneksel yapısı dikkate alındığında görünmeyen kısmının ne kadar büyük olduğunu tahmin etmek mümkündür.

Toplumca kabul edilmeyen ve duygusal açıdan en yoğun yaşanan cinsel istismarın genellikle aile içinde ya da çocukla kan bağı olan kişiler arasında olduğu vurgulanmaktadır. Ancak bu tür vakaların belirlenmesi ve ortaya çıkarılması oldukça zordur(Aydemir 1994).

Cinsel istismara uğrayan bir çocuğa tanı koymak oldukça güçtür. Bu ancak, fiziksel ve psikolojik belirtilerin gözlenmesi ile mümkündür. Fiziksel yaralanmalar, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, sekonder enürezis ve enkroprezis, vaginal-rektal kanama, baş ağrıları vb. fiziksel belirtiler olarak özetlenebilir. Psikolojik belirtiler ise hiperseksüel davranışlar, fobiler, uyku ve yeme bozuklukları, evden / okuldan kaçma, saldırganlık gibi davranışlar olarak sıralanabilir. Bu çocuklarda ileri yaşlarda madde bağımlılığı ve cinsel kimlik bozukluklarını da görmek mümkündür(Aydemir 1994, Çağdaş 2002).

Çocukta cinsel istismarın nedenlerine ilişkin çalışmalar incelendiğinde çok çeşitlilik gösterdiği, bu nedenlerin saldırgan ve mağdura ilişkin nedenler olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Saldırganla ilişkin nedenlerin başında cinsel dengenin bozulması ile kişinin normal yolların dışına çıkması, çarpık yollarla tatmin aramaya başlaması gelmektedir. Mağdura ilişkin nedenlerin başında da çocukların genel olarak korunmaya muhtaç yaşlarda korunmasız bırakılmaları gelmektedir(Aydemir 1994, Kavaklı ve Bahçecik 1993).

Bu açıklamalar çocukların cinsel istismardan korunmasının, istismardan sonra tedavi edilmesinden çok daha yaşamsal bir öneme sahip olduğunu açıkça göstermektedir. Bu doğrultuda öncelikle aileye, topluma, devlete ve sağlık ekibine ve bu ekipte yer alan hemşireye büyük sorumluluklar düşmektedir.

HEMŞİRENİN ROLÜ

Toplumda çocuğun cinsel istismarı bazı bireylere kötü, iğrenç, itici gelebilir. Bunun sonucunda da çoğu kez bu olayı inkar edebilir, görmezlikten gelebilirler. Bu durum çocuğun cinsel istismarının tanısını oldukça güçleştirmektedir.Çoğunlukla istismarın öyküsü ya çok azdır ya da açık değildir. Sınırlı kelime dağarcığı olan küçük çocuklar olanı anlatamayabilir ya da açıklamaları tereddüt yaratabilir. Bu durum çocukta oluşan fiziksel zedelenmelerin yanı sıra kalıcı psikolojik hasarların oluşmasına yol açmakta, çocuğun tüm yaşamını olumsuz etkilemektedir.Bu nedenle istismar çocukların sağlığını tehdit eden önemli sağlık sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır(Aydemir 1994, Çankırılı 2001).

Bu sorun özellikle çocuk sağlığı-hastalıkları ve haklarının korunması ile uğraşan meslek üyelerinin (hekim, hemşire, psikolog, sosyolog, avukat vb.) bir ekip yaklaşımı içinde çocuğun sağlık durumunun incelenmesini ve gerekli girişimlerin belirlenmesini gerektirmektedir. Bu ekip içinde yer alan hemşirenin çocukla ilk karşılaşan kişi ve toplumla sürekli iletişim içinde olma özelliği ile önemli bir yeri vardır (Hancı ve Özdemir 2002, Kavaklı, Bahçecik ve Pek 1995).

Çocukları ve tüm toplumu ilgilendiren önemli bir sağlık sorunu olan çocukta cinsel istismar, hemşirenin geleneksel ve çağdaş rolleri açısından ele alındığında hemşirenin sorumluluklarının azımsanamayacak kadar çok olduğu görülmektedir. Çocukla ilgilenen her hemşire cinsel istismarın önlenmesinde, erken tanı ve tedavisinde, aile ve toplumun bu konuda bilgilendirilmesinde aktif rol almalıdır (Çağdaş 2002).

Çocuk ve gençlere yönelik istismarların önlenmesi için anne, babaların, öğretmenlerin ve diğer yetişkinlerin hangi davranışların istismar niteliğini taşıdığı hakkında eğitilmeleri gerekir. Bu eğitimde hemşire; çocuğun fiziksel, duygusal ve cinsel gelişimi ve gereksinimleri, çocuk hakları, yetişkinlerin çocuk üzerinde hakları, çocuk yetiştirme tutumları gibi konulara yer vermelidir. Ayrıca aile bu durumla karşılaştığında başvurulacak (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Cumhuriyet Savcılığı, Barolar Çocuk Komisyonu gibi), destek alınacak kurum ve kuruluşlar hakkında bilgilendirilmelidir (Çankırılı 2003).

Cinsel istismarın önlenmesinde hemşire, cinsel eğitim yoluyla çocukları tehlikeli olabilecek durumların farkına varmaları sarkıntılık edenlerden kaçınmaları ve bu kişileri reddetmeleri konusunda bilinçlendirmeli, çocuğun olaya uygun tepki göstererek birine anlatabilecek ve yardım alabilecek duruma gelmesini sağlamalıdır (Çağdaş 2002, Çankırılı 2003).

Hemşirenin cinsel istismara uğramış bir çocuk ile karşılaştığında veya şüphelendiği bir durumda bunu bildirme sorumluluğu vardır. Hemşire çocuk hakları savunucusu olarak her türlü istismarda olduğu gibi cinsel istismar olayına da duyarlı olmalı, sağlık kuruluşuna başvuran çocuktan ve ailesinden kapsamlı bir öykü alarak girişimleri süreç doğrultusunda yaşama geçirmelidir. Bu girişimler esnasında çocuğu ayıplama, aşırı koruyucu olma ve onu dinlememe gibi davranışlardan kaçınmalıdır (Çağdaş 2002, Çankırılı 2003).

Cinsel istismarla mücadelede ilgili yasalara (Çocuk Hakları Sözleşmesi, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kanunu vb.) işlerlik kazandırılmasının önemi de göz ardı edilmemelidir. Hemşire bir birey ve meslek üyesi olarak bu konuda aktif bir biçimde rol almalıdır (Akça 2003, Aydemir 1994).

Sonuç olarak; cinsel istismar dahil çocukları etkileyen tüm sorunlarla baş edebilmek için başta anne ve baba olmak üzere toplumun tüm bireylerinin çocuklara koşulsuz olarak sevgi ve saygı göstermeleri, sağlıklı kişilik yapısı geliştirerek toplumda istenen birey olmaları için onlara değer vermeleri ve onlara sevgiye layık birer birey olduklarını hissettirmeleri gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Akça S ve ark(2003).Çocuk İstismarı ve İhmali. Unicef-Adli Tıp Kurumu.
- Aydemir T(1994). Cinsel istismara maruz kalan çocukların adli tıp yönünden incelenmesi ve korunması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Çağdaş S(2002). İstanbul ilinde sanayide çalışan çocukların karşılaştıkları istismar ve ihmaller, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çankırılı A(2003).Cinsel taciz ve istismar,Zafer Bilim Araştırma Dergisi.
- Eren H (1998) Türkçe Sözlük.Türk Tarih Kurumu Basımevi,Ankara.
- Hancı İ,Özdemir Ç(2002) Çocuk Cinsel İstismarı, <http://www.tr.net>, 10.02.2003.
- KavaklıA, Bahçecik N (1986). Çocuk istismar ve ihmali,Hemşirelik Bülteni Dergisi, 2:6,43-47.
- Kavaklı A, Bahçecik N(1993) Çocuk istismar ve ihmalinin hazırlayıcı nedenler,Hemşirelik Bülteni Dergisi, 7:28,33-37.
- Kavaklı A, Bahçecik N, Pek H(1995). Çocuk Hastalıkları Hemşireliği, Düzenleyen: A. Kavaklı, I. Baskı, Alemdar Ofset,İstanbul.
- Sözen Ş(1999). Cinsellik Toplum ve Şiddet. Efe Matbaacılık, İstanbul.
- Uğur S(2002). Çocuk İstismarı, <http://www.bebeginveben.net>, 20 Kasım 2003.
- Ziyalar N(1998). Çocukların cinsel istismardan korunması bir eğitim modeli önerisi, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.